Norman Károly

Darázsfészek

V. Csendélet darazsakkal

A hall sötétjét a megszokott mozdulatra meleg félhomállyá hígította a bordó ernyős függőlámpa fénye. Szilvia merev gerinccel leült a karosszékbe, a térde és a bokái sajogtak. Nem fog szabadulni a darazsaktól. Alvás – rendben van, a hajszobrászat remekét is védeni szokta, fáj is a nyaka egész nap. Igaz, némi hajlakk is segít. Hogy ehhez mit szólnak a darazsak? Valószínűleg nem szabad megpróbálni. Hajmosás – már a gondolatra is viszketni kezdett a fejbőre, éppen ezen a héten lenne esedékes. Ha az otthoni egyedüllétben megkísérli, senki és semmi nem fogja megvédeni a megdühödött rovaroktól. Valószínűleg még a fésű sem jöhet szóba. Megpróbálta elgondolni, hogy bevonul a dörgő frizurájával a fodrászához. Egyáltalában semmi ésszerű kifejletet nem tudott elképzelni.

Meg kell mosdania. Átment a fürdőszobába, a hagyaték pipereasztalka kissé már vakuló tükréből szinte zöld arc nézett vissza rá. A frizuráján alig látszott egy kis rendetlenség, épp csak egy arany szegélyű, szilva nagyságú, fekete nyílás látszott középmagasan, a bal szeme fölött. Óvatosan fölemelte a kezét, és a hajához próbálta közelíteni. Azonnal megjelent két vadállat a lyuk peremén, aztán kirepültek, és a hajturbán körül kezdtek őrjáratozni. Kisvártatva kiterjesztették ezt az egész testére, föl-le köröztek körülötte, az egyik az óramutató járása szerint, a másik fordítva.

***

Ha a darázs idomítható volna, vagy képes volna a magasabb rendű idegműködésre, például érzelmekre, talán még szövetséget is lehetne kötni a közösséggel. Ez rugalmas eszme. Ámde a darázs mint rovar mindennemű alkalmazkodóképességtől tökéletesen mentes, gépszerű lény, úgy bújik ki a sejtjéből, hogy a működésre teljesen készen áll. Belőle mint alkatrészből a természetnek egy kiemelkedően hatékony, homeosztatikus rendszere, a darázsfészek áll össze. A lódarazsak jobbára fatörzsben, falak téglaréseiben, padlások tetőterében vagy a villanyóra dobozában építenek hihetetlen formájú fészket, amelyet őrszolgálattal védelmeznek. Szilvia már látott darázsfészket egy villanyóra dobozában, a szépsége és az, ami-lyen rémülettel édesanyja elterelte a közeléből, életre szóló emlék. Még az is lehet, hogy szerepet játszott az egykori, hamvába holt pályaválasztásában.

A hártyásszárnyúak egyik elemi programja a düh, amellyel bármi fenyegetésre visszatámadással válaszolnak, riadt menekülés helyett. E rovarrend egyedei kamikázék, az egyedi életösztönüket alárendelik a közösség védelmének. A jelenség analogonjai ismeretesek a második világháború légiharcaiból. Erre a mentalitásra magasabban szervezett viselkedésformák épülnek. És viszont: a természetes kiválogatódás nem közvetlenül, hanem a fészek létének eredményességén keresztül rögzítette a darázsjellemet, vagyis igazi kulturális meghatározottság egyfajta modelljéről van szó. Ha valaki egy szinte centire megszabható távolságon belülre kerül a darázsfészekhez, megjelenik az őrjárat. További közeledésre a két cirkáló katona megindul az agresszor felé; a testükben elszabaduló hormonszerű, izgató anyag, valamiféle darázsadrenalin pedig fölhalmozódik. Ha a védett zónába behatoló támadó visszahúzódik, eleinte az őrszolgálat is ezt teszi, de a többedik kísérletre már nem, hanem a katonák a menekülő behatoló után erednek, villámgyorsan megkerülik, megtalálják a védtelen felületeket, megszúrják, ami bizony sok darázs esetében életveszélyes kockázattal jár. Ha az őrjárat kevésnek tűnik, riasztásukra darazsak sokasága indul rohamra.

Már egyetlen darázs is veszélyes, egy egész fészek azonban olyan hatalom, amellyel csak maga a Természet, vagy a vele koordinált lény, az emberi társadalom tud megküzdeni. Egyetlen ember számára ez esetleg megoldhatatlan feladat, még abban az esetben is, ha csak „rosszhiszemű, jogcím nélküli" beköltözésről van szó, villanyórába, padlásra, frizurába. Olyan lényekkel egyszerűbb volna, akik képesek átvenni egy kilakoltatási végzést.

A darázsfészeknek továbbá lényeges alkatrésze a királynő, hatalmasan termékeny egyed, amely a fészeklény más gépi alkatrészeinek tömeges újratermeléséről gondoskodik. Mármost a méheknél ismeretes – Szilvia alig 12 éve, a felvételire készülődve tanulmányozta –, hogy ha eljön az ideje, új királynő alakul ki, és a kíséretében kirajzik a népesség egy nagy hányada, új fészket alapítani. A lódarazsaknál azonban ilyesmi nincs. A lódarázsfészek nem évelő. Tavasszal új királynő nyit új kolóniát, amely az egész életét egyetlen nyár során végigéli, és ősszel a fészek, a saját maga gyártotta nőstényeit a saját maga gyártotta hímekkel megtermékenyítve és télire az öröklés vékony esélyére fűzve, elpusztul – a mi égövünkön legalábbis. Szakértőket kellene megkérdezni, egyáltalában ismeretes-e ilyesmi, mi késztethet egy kész kolóniát kirajzásra és hajfoglalásra. Nyilván királynőstül, aki a fészek egyetlen értelme: a fészek nem lakhely, hanem keltetőkamra.

Arra a gondolatra, hogy a frizurájában egy királynő fészkel, és szériában szaporítja a harcos faj petéit, Szilvia megint csaknem az eszét vesztette. Fölfogta, hogy mostantól magányos élete állandó veszélyben van, ám egyelőre nincs egérútja.

Lassan-lassan összefüggőbbé váltak a gondolatai. Az egyik lehetőség, hogy segítséget szerez, és valahogy megszabadul a feje nyüzsgő, agresszív lakóitól (szerencsére nem belül laknak, mint mondjuk az őrült gondolatok). A másik, és erre az ötletre komor, rémült derű öntötte el: kitapasztalja a határokat, és berendezkedik a sajátos társaséletre. Pillanatnyilag, a mélyülő estében, egyébre sincs lehetőség, mint efelől elmélkedni.

Mert például felhívhatná Klárát. Hogyne, jön azonnal, miről van szó? Aha, jajj. Hiszen tudod szívem, a pókokat sem bírom elviselni, de fussunk össze a fodrásznál a jövő héten, addig mindent jegyezz föl, hogy el ne felejtsd, de tényleg mindent, nagyon kíváncsi vagyok, puszi!

A fodrásznál, persze. Ami a darazsakat illeti, azok nyugovóra készülődtek, és szinte elviselhetővé mérséklődött a fején a zsongás. Nagy óvatossággal megnedvesítette a tenyerét, fél percig tartott, amíg elérte az arcát, és végre mégis megmosta. Közben óvatosan a tükörbe sandított, az őrök megjelentek ugyan, de nem jöttek kijjebb. Végül is a fákhoz is tartoznak gallyak, amelyeket a fészek föltérképez, és csak a környezet referenciaképétől való lényeges eltérés riasztja. Bizony, neki keze is van, hozzá van nőve, mit tetszenek szólni? Mindjárt jobban érezte magát.

Lám csak, alig öt éve még Károlyt is fölhívhatta volna. Mit tenne Károly? Azt mindet megtenné, ami tőle telik, a kagylót sem érdemes fölemelni, még darázsfészek nélkül is kár volt beléje minden perc. Esetleg holnap fölhívja, jó szórakozás lesz. Kell darázs, Károly? A jóanyád, az bolondult meg.

Eloltotta a lámpát, óvatosan leereszkedett a karosszékbe, töprengett. A darázsfészekben, mint egészben, akár az emberi agyban, le van fényképezve a világ. Igaz, a természeti környezetben a lakóhely stabil, nem cserélődnek folyton a nagy léptékű alkatrészei, mint amilyen egy szelet rántott hús, vagy mondjuk az ember melltartója. Vajon sötétben is megtámadták volna? Sejtette, hogy igen, lehet, hogy a darazsak látnak infravörösben, lehet, hogy épp a télre készülődve kerestek stabilan meleg lakhelyet, és az emberben találták meg. Nyár végére jobbára már minden pete kikel, minden ivar kifejlődik, a nagy orgiák lezajlanak. Ha még nem, az balszerencse. Ha valahol valami késleltet egy királynőt, és a ciklus túl későn kezdődik, a fészek többnyire meddő kísérlet marad a túlélésre. Más égövön azonban létezhetnek évelő lódarázsfészkek. Az evolúció csak rátért valahogy erre az ösvényre is. Nálunk nem; node ha megkésik egy

fészek, az életösztön esetleg keresi a módot a kiteljesedésre. Vajon jártak-e így már mások is? Vajon nem éppen most költöznek össze világ-szerte a darazsak az emberrel, hogy e szimbiózisban kihasználják a meleg vérű emlős állandó testhőmérsékletét? Vajon magasabb rendűek-e a kopaszok, akiket nem fenyeget darázsfészekveszély? Hogy érzed magad, Királynő?

VI. Ház, a Virághegyen

A kivagyi, egymásba érő új házak sorában rejtőző ismeretlen, jó esetben dúsgazdag lakók jellemével és üzletvitelével nem fér össze a külvilág nyomorúsága iránti minimális érdeklődés sem. Régen, amíg az oldalukat az utca frontja felé mutató, meszelt vályogházak sorakoztak, nagyobb, falusi nyíltságban élt a környék. Szilviáék háza azonban apró nyaraló volt, megbújt az örökzöldek között. Ami Anyát illeti, a szerencsétlen kalandja „dandy" Hornettel végérvényesen elzárta a szomszédságtól. A bűn nélküli bűnösségtudat Szilvia lelki öröksége; a magányra kárhoztatott lánynak fogalma sem lehetett róla, hogy ájtatos szomszédsága alapneveltetés szerint éppen ugyanebben a szemléletben leledzik, az eredendő bűnösség tudatában, noha ez egyáltalán nem alapozza meg körükben a mások iránti belátást.

Azután ezek a falusias idők elmúltak, a vidék pedig a rajta elömlő tehetős idegenség világává, sőt vélhetőleg a bármiféle bűnözés után hazatérők paradicsomává vált, helyileg jobbára bűntelenné, kivéve tán a betörést és leszámolást, ki tudja, mi várja a díszletek mögött a becsületes betörőt, az én házam az én váram. Az én autóm ára riasztóval a csillagos ég; vijjog? Majd abbahagyja, minek hagyta kint. Fölrobbantanának valakit? Hja, ilyen ez a világ, a magánügye, biztos megérdemelte, halni és halni hagyni. Biztonságos napszakokban párosával, látványosságképpen vonulnak a rendőrök, de a darazsak alkonyi vagy a kéjgyilkosok hajnali óráján természetesen nyomuk sincs. Ami ez utóbbit illeti, másfél év óta retteg a kertváros bizonyos szörnyűséges gyilkosságok sorozata nyomán.

Szilvia azonban minderről mit sem tud az örökzöldek közé rejtett kis házban. Amikor már eltünedezőfélben voltak a legföljebb látásból ismert szomszédok is, aztán dózerek és mixerkocsik dübörögtek naphosszat, és minden nap mássá vált az utca, Szilvia számára a kerten kívüli világ végleg ismeretlenné vált. Valamikori osztálytársa, Klára az iskola távoli kerületében lakik, és Szilviát régi szokása szerint rémtörténetekkel traktálja, ahányszor találkoznak; épp ezért idegenedett el tőle Szilvia

egészen, évente ha kétszer-háromszor találkoznak. Eljutott hozzá ezeknek a gyilkosságoknak a híre is, riogatta velük Szilviát, amíg a lány le nem intette, de Klára még a helyet sem tudta pontosítani. Szilvia Sanyi bácsival is, az egyetlen szomszéddal, akit születése óta ismert, négy éve beszélt utoljára, amikor a kerítésmázolást ki akarta fizetni.

***

Sanyi bácsi soha nem kérdez, soha nem faggatódzik, mogorván szűri a szót. Mégis sokat megtud puszta szemlélés útján; és nagyon éles a szeme. Éppen kint volt az első napon, amikor a sápadt fiatalasszony, vagy talán leányanya? karján a csecsemő Szilviával megérkezett, még a régi úton, amely ma már csak az aszfaltút még földes járdája, az övétől számított negyedik telekre, az ő nyaralójának a testvérébe: az egyetlen, négyzetes szobácskába egy kis teraszon, budi a kertben. Ő elvan a magáéban, amelyhez ugyanúgy jutott, csak évtizeddel korábban: az egykori spekuláns néhány egyforma kis nyaralót épített, de húsz évre elmaradt a konjunktúra, közben a külvilágon a háború is átsöpört. Az örököse végül, igen nyomott üzleti viszonyok között, apránként eladogatta a házacskákat, amelyekből már csak kettő létezik: az övé és Szilviáé. A sor többi kunyhóját lebontották, de egyelőre csak a gaz veri föl az üres telkeket. Sanyi bácsi a magáéba bevezette a vizet, kicsit itt-ott kiegészítve az épületet vécét és fürdőszobát is hozzáragasztott. Pontosan tudta hát, milyen a kunyhó belül, és mit kell vele tenni, hogy egy magányos, szinte nyomorgó asszony egy csecsemővel teleket tudjon átélni a Virághegyen.

Még Szilvia édesanyjával sem beszélt tíz mondatnál többet, azóta, hogy piros, sildes sapkájában, fakókék overalljában először megjelent a kapuban. Aztán ásott, falazott, szerelt és vakolt, és mire Szilvia óvodába került, apró konyha, vécé, fürdőszoba és háló csatlakozott a kis szobácskához, részben annak rovására, az eredeti terasz és aljzat területének megtartásával. A tetőzeten csupán annyit kellett változtatni, hogy az eredeti, piros cserepes sátortetőhöz az új vécé és előszoba fölé kis nyeregtoldatot, kutyaházat ácsolt-cserepezett. Az összes szükséges cseréptöbblethez elegendő volt a kis kézikocsijával két forduló, a Virághegy gerince mögötti sittlerakóból, ahova a lebontott többi kunyhó törmelékét hordta a kezdetleges újtulajdonosi népség. Az ő nyaralójának komfortossá tételéhez is onnan származott pár évvel korábban a szükséges építőanyag.

A munkát meg majd kifizeti, asszonyom, ha lesz pénze.

Szilvia édesanyjának a következő húsz év folyamán, azaz soha többé nem volt annyi pénze, hogy feszélyezettség nélkül érintkezhessen Sanyi bácsival. Ha valaki távolról értékelni próbálta volna a szomszédi viszonyukat, régről gyökerező ellenségességet képzelt volna. Szilvia is félt az öregtől, ami az édesanyjáról ragadt rá. Mégis, a Könyvtárban dolgozván, képes lett volna valamennyit fizetni, és négy éve becsöngetett hozzá, a kerítés kifestését kérve – nemcsak a kerítés rozsdás, hanem volna a viszonyukban is rendberaknivaló, valahogy csak hozzá kellene kezdeni! Az öreg megjelent, kifestette a kerítést, majd egyetlen szó nélkül hazaindult. Szilvia kétségbeesve igyekezett utána, hogy mennyivel tartozik, mire az öreg vasvillaszemekkel addig meredt rá a téglaszínű szemellenzője alól, amíg a lány majdnem elsírta magát. „Én vagyok tartozásban, lányom. A többi közt egyből seggbe kellett volna rúgnom az undorító barátodat" – jelentette ki az öreg, azzal hátra sem nézve hazaballagott. Szilvia teljesen elképedt. Ekkoriban költözött haza pár hónap után Első Károlytól; őszre nagy nehezen kiheverte, és próbálta rendbe rakni élete csöndes keretét. Ám, amennyire képes volt visszaidézni, az öreg legföljebb néhányszor láthatta a férfit, amikor – a kapcsolatuk vége felé – három hétig Szilviánál lakott; hogyan alkothatott magának ilyen határozott véleményt róla? A sors kegyetlensége révén Szilviának kizárólag kényelmetlen dolgok jutnak, akárhogy lajstromozza is. Sanyi bácsinak nyilván nincs már munkája, és bevétele sem, legföljebb a nyugdíja lehet. Sanyi bácsi talán soha nem dolgozott munkahelyen, mint helyi ezermester tengődött egész életében, és ingyen dolgozott a szomszédságnak, legalábbis őnekik. Sebaj, Sanyi bácsihoz például soha többé nem lesz köze. Majd Sanyi bácsi végleg megöregszik, és eltűnik az életéből, mint a kényelmetlen megoldatlanságok egyike. Különben is, képes magát megvédeni, ha muszáj.

***

Szilvia meglepően pihenten ébredt, ahogy az arcára siklott a fürdőszoba résnyire nyitott ajtaján behatoló fény, főleg ahhoz képest, hogy a karosszékben töltötte az éjszakát. Valójában csak fakó, hűvös, őszi borongás volt, pillanatig mégis egy fiatal, meleg nyár érzetét kel-tette. Több volt ez, mintha a lélek csupán beletörődött volna, hogy a frizura felett átvették a hatalmat. Nem kell rá vigyáznia többé, ezért maradt el a görcsös nyakmerevség? Fejmozdulatára szinte robbanás-szerűen elevenedett meg a kas. Erős, mérges, egyenletes zaj indult, aztán

felhőszerű csúcsforgalom agya lyukán át. Éhesek a darazsak. Éhes vagyok én is, a fene egyen meg benneteket!

Pocsék szájízzel a fürdőszobába vonult, megragadta a fogkefét, és mindjárt akkora szúrás érte az alkarját, hogy felordított. Baromi fájdalom vonta izzásba vállig. Az viszont, ami ezután történt, elég nehezen volt értelmezhető. Végig a tanúja volt, mert a fellobbanó életösztön nem engedte leroskadni, holott a hasa-combja egészen elgyöngült. A nő csak akkor ájul el, ha megteheti (egy férfi nem választhat, mert ilyesmire csak az ereje valódi végével kerül sor). Ha összeesik, a darazsak fészke széthullik, és akkor esetleg csak egy jókora, széthordásra, eltüntetésre váró, egyre zamatosabb húsdarabbal lesz dolguk. Meg kell őrizni az értéket, akkor magas a becsület. Az istenteket, hogy sajog!

Kis raj darázs hagyta el a haját, viszonylag nagyon lassan. Egy példányt fogtak közre, amely világosan végveszélybe került, mégsem menekült tiszta erejéből. Talán a saját szúrása csappantotta meg az energiáját, bár esélye sem lehetett volna. Egyszerre sárga-fekete gombóc formáló-dott a szappantartóban, majd szétoszlott, és szétszerelt darázsalkatrésze-ket hagyott maga után.

Hát ez meg mi volt?! Tábori csendőrség, túlkapások ellen? Szilvia szeme előtt opálosan vibrált a világ, testszerte vad reakciót váltott ki belőle a szúrás, átmenetileg a szájízétől a gyomorsava vegyhatásáig min-den megváltozott benne, és e biokémiai felzúdulás ködében hidegen jó-zan gondolatok kavarogtak a fejében. Éppen ez a vegyészet az elegendő magyarázat. Szegény őr csak azt tette, ami a dolga. Csakhogy a saját kapujukba lőtte a gólt. A verejték, a feromonok, minden áthangolódott a szúrásra, és a fészek számára valószínűleg elviselhetetlen irányba. Az okot nyilván nem kellett sokáig nyomozniuk, talán a bőrön átpárállik a méreg egyedi zamata is. Önmagában nem volna vele probléma, de Szilvia adalékaival együtt gépies cselekvésre indította az elhárítást. Szagnyelv, nem mindegy, hogy ki mit mond, mikor és hol, és az mivel keveredik! Szóval hova esett a fogkrém? Jaj, a karom, ráadásul három napig viszketni fog, hogy dögölnétek meg.

Aztán kigombolta a blúzát, majd ollóval felvágta a kombinéját: darabig nem húzhat át a fején ruhadarabot. Ó, igen, lefelé is lehetett volna –, ó, nem, darázsfészekkel hanyattesni? Nagy volt a zaj a hajában, de a fészeknek a saját érdekében el kellett tűrnie a fürdést. Szilvia felüdült, dalos jókedv ébredt a lelkében, még az is lehet, hogy a méreg valamely, euforizáló összetevőjére. Jaj, inkább nem! Vajon van-e szaguk a gondolatoknak? És ha igen, honnan tudhatja, hogy elméje a darazsaknak tetsző úton jár-e; avagy reflektálnak-e egyáltalán a gondolataira?

Valószínűleg telítve van hormonszerű anyagokkal a fészek légköre, és ezek párája átszívódhat a bőrön is. Darázsmirigy az ember fején; egykor az agyalapi mirigy is kívül volt mint harmadik szem, aztán körülnőtte az agy a törzsfejlődés során. Majd ez a darázsfészek is belenő a fejbe, unokáink már belül hordják, a szemükön át járnak ki-be a darazsak. Endokrin darázs. Meg fogsz hülyülni, Szilvia.